

УДК 330.322

А. В. Яценко,
народний депутат України

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Проаналізовано основні принципи організації державного управління інвестиційними процесами. Досліджено інвестиційні процеси в Україні та узагальнено фактори їх активізації та впливу на розвиток виробничого потенціалу. Визначено механізми державного та регіонального управління інвестиційними процесами.

Basic principles of organization of state administration by investment processes are analysed. Investment processes are explored in Ukraine and generalized the factors of their activation and influence on development of production potential. The mechanisms of state and regional administration by investment processes are certain.

Ключові слова: державне управління, інвестиційні процеси, формування, фактори, виробничий потенціал.

ВСТУП

Ефективність і стан інвестиційної діяльності в країні залежить перш за все від відповідної державної і регіональної інвестиційної політики, результативність якої зумовлюється наявністю чіткого механізму її реалізації. Невід'ємною складовою державної інвестиційної політики, крім формування сприятливого інвестиційного клімату і пошуку неінфляційних джерел фінансування структурних перетворень, є організація моніторингу ефективності здійснюваних капіталовкладень і розробка пропозицій щодо її підвищення.

У вивчення проблем оптимізації інвестиційних процесів, наукового дослідження методів залучення інвестицій та формування шляхів підвищення ефективності їх використання як у галузевому, так і в регіональному аспектах, здійснили такі вітчизняні науковці як Бажал Ю.Н., Беленький П.Ю., Бланк І.А., Бойко Є.І, Гаврилюк О.В., Геєць В.М., Губський Б.В., Данилишин Б.М., Долішній М.І., Кваснюк Б.Є., Козоріз М.А., Кузьмін О.Є, Лукинов І.І., Лук'яненко Д.Г., Ляшенко В.І., Мамутов В.К., Мармуль А.О., Мельник М.І., Мокій А.І., Пересада А.А., Пшик Б.І., Реверчук С.К., Сиденко В.Р., Терон І.В., Філіпенко А.С., Хміль Ф.І., Чемерис О.М., Чумаченко М.Г., Шевчук В.Я., Школа І.М. та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Проаналізувати основні принципи організації державного управління інвестиційними процесами; дослідити інвестиційні процеси в Україні та узагальнити фактори їх активізації та впливу на розвиток виробничого потенціалу; визначити механізми державного та регіонального управління інвестиційними процесами.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інвестиційна політика в кожному регіоні України має свої особливості, які обумовлені такими факторами: економічною і соціальною політикою, яка проводиться в регіоні; величиною наявного виробничого потенціалу; геополітичним розташуванням; природно-кліматичними умовами; привабливістю регіону для іноземних інвестицій та ін.

Під регіональною інвестиційною політикою розуміється система заходів здійснюваних на рівні регіону, які сприяють мобілізації інвестиційних ресурсів і визначенню напрямів їх найбільш ефективного і раціонального використання в інтересах населення регіону і окремих інвесторів. Вона повинна бути спрямована на підйом економіки і підвищення ефективності виробництва в регіоні, забезпечення самофінансування і позитивних передумов розвитку регіону в майбутньому [1].

До основних завдань управління інвестиційною діяльністю в регіоні відносяться наступні: створення інфраструктури інвестиційного ринку; визначення пріоритетних напрямів вкладення інвестицій; створення умов для залучення позабюджетних джерел фінансування інвестицій, в тому числі вільних коштів населення, іноземних інвестицій та інвестицій з інших регіонів країни.

Сучасна світова економіка характеризується переходом до постіндустріальної стадії. Ця глобальна тенденція зумовлена становленням нового технологічного способу виробництва і супроводжується глибокими зрушеннями щодо рівня і структури суспільного виробництва.

В той же час треба визнати, що Україна, як зазначає академік НАН України А.Чухно, "відстала від розвинутих країн на цілу економічну епоху.

Вона не лише залишилася на індивідуальній стадії, а й порівняно з 1990 роком багато втратила у розвитку індустрії і сільського господарства. Тому, щоб бути рівноправним членом європейського і світового співробітництва, їй треба не лише запровадити ринкову систему господарювання, а й значною мірою подолати відставання" [6].

Необхідною умовою розвитку виробничої сфери регіону є науково-технологічне вдосконалення виробництва на основі інновацій. Якщо говорити про ефективність науково-технічної діяльності як у регіонах, так і в Україні в цілому, то вона постійно знижується через застарілість матеріально-технічної бази наукових досліджень і відсутність коштів на її оновлення, незадовільну структуру науково-дослідних, дослідно-конструкторських і впроваджувальних робіт, нераціональне співвідношення чисельності наукових працівників і допоміжного персоналу, вкрай незадовільне інформацийне забезпечення, відсутність ринку науково-технічної продукції і попиту на неї, низьку інноваційну спроможність виробництва [5, с. 31]. На вирішення цих проблем повинна бути, в першу чергу, спрямована державна науково-технічна й інноваційна політика та запроваджено в державі ефективні механізми її реалізації.

Як і в минулі роки, пріоритетним напрямком інвестування, насамперед іноземних капіталів, залишаються об'єкти незавершеного будівництва. Цей унікальний сегмент економіки поглинає левову частку ресурсів, необхідних для нарощування внутрішнього та зовнішнього потенціалу регіону. Тому проведення повної інвентаризації таких об'єктів, оцінка рівня їх будівельної готовності, можливостей репрофілювання з урахуванням нинішніх пріоритетів економіки є стратегічним завданням сьогодення.

Завданням місцевої влади є покращення параметрів регіонального середовища для розвитку економіки території. Першочерговим при цьому є визначення пріоритетних галузей в цілому, підприємств і виробництв всіх форм власності, орієнтованих на випуск експортоздатної та імпортоздатної продукції [2]. Крім того, з метою ефективною реалізації об'єктів незавершеного будівництва важливим є створення спеціальних бірж та комерційного банку для фінансування подібних об'єктів, акціонерами якого могли б стати й закордонні фірми.

У теперішній час в умовах певної обмеженості джерел бюджетного фінансування, з одного боку, і значної потреби українських підприємств у коштах для фінансування інвестиційних програм і проєктів, з іншого — на комерційні банки покладаються особливі надії і висувуються особливі вимоги по підтримці інвестиційних проєктів [4, с. 21].

Стимулювати інвестиційну діяльність банків повинна держава через створення гнучкої системи оподаткування доходів, отриманих від реалізації інвестиційних вкладень в економіку держа-

ви. Мова в першу чергу іде про створення пільгової системи оподаткування, яка буде застосовуватися до банків, що здійснюють інвестування в реальний сектор економіки, і своїми вкладеннями сприяють його розвитку. Ще одним шляхом зниження податкового навантаження на банк-інвестор може бути відтермінування сплати платежів в бюджет на певний термін (залежно від специфіки інвестиційного проєкту). Можливий також варіант, при якому користуватись пільгами будуть лише проєкти скеровані в окремі галузі, які є пріоритетними для розвитку в конкретному регіоні, чи державі загалом.

Заслужує на увагу досвід розвинутих країн (зокрема Японії) щодо системи довгострокового кредитування. Це стосується створення відповідної банківської системи, банківських інститутів, які шляхом акумуляції та розміщення грошових вкладів і кредитів сприяли б активізації інвестиційних процесів у виробничій сфері. Насамперед це створення спеціалізованих банківських установ — банків довгострокового кредитування (БДК).

Сьогодні в Японії налічується три БДК: Індустріальний банк Японії, Банк Японії з довгострокового кредитування та Японський кредитний банк. У порівнянні із звичайними комерційними банками, БДК притаманні певні специфічні риси. По-перше, основою кредитування звичайних комерційних банків є короткострокові та середньострокові кредити. На відміну від них, інвестиції БДК спрямовані на розвиток підприємств і модернізацію їх устаткування, передбачають створення самого устаткування, його навантаження та поступову появу прибутку на інвестиції. Таким чином, кредитування набуває форми довгострокових позик.

По-друге, як правило, комерційні банки здійснюють кредитування під зростаючу ставку процента, рівень якого змінюється кожні 3-6 місяців. При отриманні довгострокових кредитів та подальшій оцінці рентабельності інвестицій, які здійснюються в устаткування, підприємствам треба враховувати проценти за депозитами як необхідні витрати. Саме необхідністю передбачення розмірів процентних виплат і зумовлене встановлення БДК фіксованого процента для кредитування підприємств [3].

По-третє, якщо б для здійснення довгострокового кредитування під фіксований процент БДК залучали кошти через короткострокові депозити, як це роблять звичайні комерційні банки, вони б наражалися на значний ризик ліквідності й не могли б досягти стійкого стану. Тому для БДК необхідним є залучення коштів на довгий термін і під фіксовані проценти. Однак при наданні цьому виду звичайних депозитів, кошти вкладників були б зв'язаними. Але, якщо виходити з інтересів інвесторів, то для масштабної мобілізації довгострокових капіталів більш припустимим є такий спосіб, коли в основі своїй інвестиції здійснюються на

довгий строк, але при цьому набувають форми цінних паперів, які завжди можна комусь передати. Цим зумовлено те, що БДК спираються у залученні коштів на випуск цінних паперів — грошових позик.

З японської системи довгострокового кредитування в Україні може бути використана практика створення банків довгострокового кредитування. Саме вони мають спрямувати свою діяльність на підтримку українських підприємств, особливо пріоритетних галузей, з метою створення конкурентоспроможного та високо розвинутого комплексу в Україні. За рахунок банків довгострокового кредитування був би можливим також розвиток наукомістких галузей.

Доцільним є також відкриття в Україні відділень першокласних іноземних банків, створення комерційних банків за участю іноземного капіталу, а також приватних інвестиційних банків. Саме приватні інвестиційні банки повинні спеціалізуватися на кредитуванні інвестиційних проектів вартістю до 7 млн дол. США, тобто охопити незайняту нині міжнародними фінансовими інститутами (ЄБРР і Світовим банком) інвестиційну нішу [3, с. 132].

Перехід на кредитний механізм інвестування дасть змогу створити самовідтворюючу ресурсну базу, а державне регулювання процентних ставок за такими ресурсами зніме проблему збитковості кредитів для позичальників. У такій ситуації невідкладним є розширення сфери довгострокового кредитування, а також суттєве збільшення об'ємів іноземного інвестування, що можливе лише за умов покращення інвестиційного клімату в Україні. Так, на думку експертів Українсько-європейського консультативного Центру, існуючий в Україні інвестиційний клімат залишається вкрай незадовільним. За їхніми оцінками, із 6-ти груп чинників (політичні, правові, економічні, соціальні, екологічні, географічні) високу оцінку мають лише соціальні (що характеризують український персонал) та географічне розташування країни. Інші мають або низьку позитивну (політичні), або негативну оцінку.

Щодо активізації інвестиційної діяльності окремих підприємств, то крім вже існуючих пільг щодо оподаткування прибутку, який спрямовується на фінансування капіталовкладень, його реінвестування у виробництво тісно пов'язане з реформуванням податкової системи в цілому. Особливого значення вирішення даної проблеми набуває з точки зору стимулювання інвестиційної активності на регіональному рівні. До числа першочергових заходів можна віднести чітке розмежування податкової компетенції між центром і регіонами, спрощення існуючої податкової системи з поступовим послабленням податкового тягаря на товаровиробника, поетапне зміщення акцентів оподаткування з доходів юридичних на доходи фізичних осіб.

Найважливішим елементом інвестиційної політики держави є створення стійких передумов переорієнтації банківських капіталів з короткотермінових фінансових операцій на довготермінове виробниче фінансування. Щоб остаточно закріпити цю позитивну тенденцію, необхідна система скоординованих заходів з розвитку фондового ринку і створення умов для трансформації в інвестиції заощаджень населення. На жаль, за міжнародною класифікацією, фондовий ринок України належить до найнижчого рівня, так званих "граничних ринків".

Нова техніка та технологія як об'єкти інвестування завжди належали до пріоритетних напрямків державного фінансування та підтримки. Дещо другорядна роль приватних компаній в інвестуванні коштів у нову техніку та технологію пояснюється, насамперед, підвищеним ризиком у порівнянні з іншими інвестиційними проектами та небажанням фінансувати фундаментальні дослідження, комерційний успіх яких на початкових етапах інноваційного проекту є досить сумнівним. Це спричинило до появи в ринково розвинених країнах спеціалізованих інноваційних компаній, призначенням яких були інвестиції у нововведення.

Враховуючи цей досвід, необхідно створити в регіонах спеціалізовані венчурні фонди та приватні компанії венчурного капіталу, надати дозвіл на здійснення ризикових інвестицій страховим компаніям та пенсійним фондам. Основні умови венчурного фінансування — це наявність прийняттого ризику, тобто згода інвестора на втрату своїх коштів, що компенсується високими доходами венчурних підприємств. За умови поєднання інвестування інноваційних проектів з державною підтримкою можливо знизити ступінь ризику таких проектів і тим самим підвищити ступінь впровадження.

Проблемним на сьогодні залишається й питання перенесення збитків підприємств. Проектом Кодексу не передбачено обмеження терміну перенесення збитків. При цьому передбачено, що платнику податку дозволяється збільшувати суму валових витрат на суму від'ємного значення об'єкта оподаткування.

В Україні нерозвиненість фондового ринку, відсутність механізму участі іноземних інвесторів в операціях на вторинному ринку цінних паперів є тими негативними обставинами, які суттєво стримують іноземних інвесторів при вкладенні капіталу. Забезпечення освоєння емісії середньо- і довгострокових цінних паперів із цільовим інвестиційним призначенням, а також подальший розвиток інфраструктури фондового ринку (систем реєстрації власників, незалежних регістраторів тощо) спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату. При тому, щоб прискорити створення такого важливого елементу фондового ринку, як система націо-

нального депозитарію, доцільно залучити кош-ти міжнародної економічної допомоги [2, с. 15].

Поліпшення інвестиційного клімату в Україні значною мірою зумовлене створенням надійної системи страхування від ризиків прямих іноземних інвестицій, які сьогодні іноді важко спрогнозувати. З цією метою необхідно остаточно в законодавчому порядку врегулювати питання страхування ризиків у період проведення інвестиційної діяльності, створити Фонд державних гарантій на основі державної системи, Національну страхову компанію, забезпечити вихід на міжнародні страхові (перестраховальні) ринки, створити за участю держави страхові організації або представництва в одному з визнаних у світі страхових (перестраховальних) центрів, а також активізувати діяльність, пов'язану з приєднанням України до міжнародних конвенцій страхування інвестицій та захисту інвесторів.

Основними галузями в Україні, які потребують вливання ризикового капіталу, є передусім агропромисловий комплекс, енергетика, транспорт, зв'язок. Необхідний цей капітал і для впровадження науково-технічних розробок українських учених і конструкторів.

Активізації залучення іноземних інвестицій в Україну сприятиме подальша дерегуляція економіки, — встановлення прозорої системи взаємовідносин із міністерствами, іншими органами центральної та місцевої влади. Цьому також сприятиме максимальне спрощення процедур, що регламентують взаємовідносини у галузі залучення іноземних інвестицій.

Об'єктивно Україна зацікавлена лише в тих іноземних інвестиціях, які будуть вкладатися в реальну економіку в рамках міжгалузевих пропозицій суспільного виробництва, система яких відповідає національно-державним інтересам України, і не зацікавлена в іноземних інвестиціях, які, надходячи навіть у реальний сектор економіки, сприяють формуванню таких міжгалузевих пропорцій відтворення, які в своїй сукупності відповідають економічним і геополітичним інтересам іноземних держав і транснаціональних корпорацій.

Негативний вплив проти іноземного інвестування має значна невідпрацьованість та невідлагодженість правової сфери: дублювання законодавчих актів, які продукуються різними урядовими структурами, введення законів зворотної дії шляхом зміни статей поправками, внесення до них доповнень і змін, що призводить до первинності інструкцій та листів різних органів, а не самих законів, до існування громіздкої нормативної бази. Перманентні зміни законодавства і численні внесення коректив до нього свідчать про маніпулювання правовим полем, чого не визнає цивілізований ринок.

Створення й удосконалення законодавчої бази, яка б забезпечила нормальні, стабільні

умови для іноземних інвесторів, доцільно проводити, по-перше, шляхом внесення в Закон України "Про режим іноземного інвестування" таких доповнень, що передбачатимуть: визнання іноземною інвестицією придбання нерезидентами цінних паперів, у тому числі облігацій внутрішньої державної позики; звільнення від державного мита іноземних інвестицій у вигляді устаткування, заощадження, що відносяться до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями.

ВИСНОВКИ

Таким чином, необхідність залучення іноземних інвестицій під конкретні програми і проекти, які мають стратегічне значення для розвитку економіки України і привабливі з точки зору строків окупності, здійснення селективного відбору підприємств, а також надання їм всебічної підтримки, потребує подальшого формування організаційного механізму залучення іноземних інвестицій. З їх допомогою буде здійснюватися впровадження програм прямих іноземних інвестицій.

Багатоаспектна проблематика активізації інвестиційних процесів в Україні вимагає поліпшення макроекономічної ситуації (насамперед, це прискорення проведення реформ, вдосконалення грошово-кредитної та валютної політики, створення умов для виникнення ефективних приватних власників, посилення боротьби з корупцією) і послідовної реалізації системи взаємопов'язаних економічних, правових, організаційних і інформаційних заходів, спрямованих на утворення привабливого інвестиційного клімату.

Література

1. Дубініна М.В. Сучасний розвиток виробничої сфери в регіонах України / М.В. Дубініна, М.О. Солдак // Економіка промисловості. — 2005. — № 1(27). — С. 124—131.
 2. Лановий В. Гальмування розвитку економіки України за діючої владно-управлінської системи / В. Лановий // Економіст. — 2006. — № 11. — С. 14—15.
 3. Носова О.В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи / О.В. Носова // Економіка та прогнозування. — 2007. — № 3. — С. 119—137.
 4. Піхоцький В. Сучасні вимоги до реформування податкової системи в Україні / В. Піхоцький // Економіст. — 2006. — № 11. — С. 20—24.
 5. Сталинская Е. Оценка инвестиционной привлекательности регионов Украины / Е. Сталинская // Економіст. — 2005. — № 2. — С. 30—32.
 6. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та її значення для України / А.А. Чухно. — К.: Логос, 2003. — 632 с.
- Стаття надійшла до редакції 20.03.2010 р.*